ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՎ 249 — ՇԱԲԱԹ — 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1856

ԱՐԱՐԱՏ

ԼՐԱԳԻՐ

Տարեկան գին է . . . . 120 ղրշ
Վեցամսեայ „ . . . . 65 „
Եռամսեայ „ . . . . 35 „
Մէկ ծանուցումը ասղին 60 փարա է։
Սորագրութիւնները կանխիկ են։
Սորագրութիւնները ամէն ամսոյն 1 ին եւ 16 ին կը սկսին։

Դուրս երթալիք լրագիրներուն ծամբուն ծախքը ամէն մէկ թերթին համար 20 փարա է։
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ եւ իցէ գրութիւն, խմբագրին պիտի ուղղուի. եւ ասոնց ծամբուն ծախքը իրեսդին վրայ է։

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Գաղղիական Մոնիթէօր լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ Նաբօլի նստող գաղղիական դեսպան Պրընիէ սեպուհը հոկտ. 9/21 ին Նաբօլիի կառավարութեան իմացուցեր է, թէ իր կառավարութեանը կողմանէ պատուէր առած է դեսպանական յարաբերութիւնները դադրեցընելու եւ դեսպանատան բոլոր պաշտօնատարներովը Նաբօլիէն մեկնելու։

Յիշեալ պաշտօնական լրագիրն այս լուրը տալէն ետեւ, Գաղղիոյ ու Նաբօլիի կառավարութեանց մէջ այս գործին վրայօք եղած թղթակցութիւնները կը հրատարակէ։ Ասոնց մէջէն Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնեայ Ա. ալեքսիի կոմսին գրած վերջին նամակը՝ որ դեսպանական յարաբերութիւնները դադրեցընելու հրամանը կուտայ Պրընիէ սեպուհին, արժան կը համարինք թարգմանել։

Պ. Ա. ալեքսի կոմս՝ Պ. Պրընիէ
Սեպուհ Ի Նաբօլի

Փարիզ 10 հոկտ. 1856

Պարոն սեպուհ.

Կայսեր կառավարութիւնը ցաւելով կը տեսնէ որ Նաբօլիի կառավարութիւնը յօժարամիտ չերեւիր իր դիրքը չափաւորելու եւ մեր կողմանէ իրեն յայտնուած բաղձանքները գոհ ընելու։

Ձեմ կրկներ այն նկատմունքները որով Նորին վեհափառութեան կառավարութիւնը արժան դատեր էր բարեկամական առաջարկութիւն մը ընել, որուն խօսքերը իմ մայիս 21 թուով ձեզի խրկած պաշտօնական նամակիս մէջ նշանակուած են։ Կը կարծեմ որ կրնամ ըսել, թէ Եւրոպայի կառավարութեանց մէջ մէկը չկայ որ իրաւունք տուած չըլլայ մեր Նաբօլիի կառավարութեան արուած խորհուրդներուն արդարութեանն ու յառաջատեսութեանը։ Մէկը չկայ որ չդիտնայ թէ այս պարագայիս մէջ թշնամական հոգիէ մը չշարժեցանք, այլ միայն պահպանողական մտօք եւ ընդհանուր օգտի համար ըսինք, եւ այս դիտաւորութիւններնուս յայտարարութիւնը դպչելիք բան մը չէր այն կառավարութեան որուն հետ կը խօսէինք։

Կայսեր կառավարութիւնը կը ցաւի, Պարոն սեպուհ, որ դիտաւորութիւնները չճանչցվեցան, եւ Նաբօլիի կառավարութեան տուած պատասխանը թէ ձեւին եւ թէ իմաստին կողմանէ այնպիսի զգացմամբ մը տպաւորեալ է, որ ուրիշ անուն չեմ ուզեր անուն մը տալ, բայց մեր ըրած ջանքին հոգւոյն չյարմարիր ամենեւին։

« Կը յուսայինք թէ մեր առջի ըրած նամակէն մինչեւ հիմա անցած ժամանակը կրնար չափաւորած ըլլալ Նաբօլիի կառավարութեան առջի զգացմունքները. եւ մտածութեամբ աւելի արդար դատողութիւն մը ընելով ինքնիրէն կզգար այնպիսի ճամբու մը մէջ մտնելու կարեւորութիւնը, որուն՝ մեր խրատներէն աւելի՝ իր բուն շահը եւ իր ժողովրդեան բարիքը պէտք էր զինքը յորդորէին։

Մեր ակնկալութիւնը պարապ ելաւ։ Նաբօլիի արտաքին գործոց պաշտօնեայ Պ. Քարաֆա՝ արդարեւ օգոստ. 26 ին ձեզի նոր նամակ մը խրկեց աւելի մեղմ խօսքերով, բայց իմաստը առջինէն աւելի գոհացուցիչ չէ։ Ասանկ կացութեան մը առջեւ, որմէ անկեղծ սրտով կը փափաքէինք զգուշանալ, կայսեր կառավարութիւնը Նորին Բրիտանական վեհափառութեան հետ համաձայնութեամբ՝ դատեց, թէ քանի որ այս կացութիւնը չը փոխվի, ներելի չէ իրեն առջի պէս յարաբերութիւնները շարունակել Նաբօլիի կառավարութեան հետ։

Հաճեցէք, Պարոն սեպուհ, ներկայ նամակս առնելնուդ պէս պատրաստվելու որ ձեր դեսպանական բոլոր գործակալներովը Նաբօլիէն ելլէք։ Ընդհանոյ դեսպանին ալ ասանկ պատուէր խրկըված է։ Դեսպանական դիւանները Ա. կայսեր հիւպատոսին յանձնէք։

Սակայն, Նաբօլիի ու Սիկիլիայի մէջ բնակող գաղղիացի հպատակներուն պէտք եղած ատենը զօրաւոր պաշտպանութիւն մը ընելու համար, գաղղիական նաւախումբ մը թողլօն պատրաստ պիտի կենայ, որ մեր ազգակիցները պաշտօնական պաշտպանութենէ զուրկ ըլլալով թէ որ այս գործը իրեն խնամոցը յանձնել հարկ ըլլայ, այս մասին պէտք եղած հրամաններն ընդունի։

Եւ որպէս զի ասանկ դէպքի մը համար պէտք եղածը ժամանակին հոգացվի, նաւախումբին հրամանատարին պատուէր պիտի տրվի, որ իր հրամանին տակը եղած նաւերէն մէկը ժամանակ ժամանակ Նաբօլիի եւ Սիկիլիայի նաւահանգիստները խրկէ աչքէ անցընելու, ուր յիշեալ նաւին հրամանատարը մեր հիւպատոսներուն հետ պիտի հաղորդակցի։ Ասանկ նպատակաւ մը, Բրիտանական վեհափառութեան կառավարութիւնն ալ նաւախումբ մը պիտի կեցընէ Մալթայի նաւահանգիստը։

Հաճեցէք, Պարոն Սեպուհ, այս նամակս Պ. Քարաֆա հրամանատարին կարդալու եւ օրինակը անոր տալու։

Ընդունեցէք, եւ այլն։

ՎԱԼԵՎԱՔԻ

Մարսիլիայէն հոկտ. 18/30 թուով լուր կուգան, թէ Ընդղեոյ կողմէն Նաբօլիի կառավարութեան խրկըված ծանուցագիրը աւելի սաստիկ կերպով մը գրված է, թէպէտ Գաղղեոյ ծանուցագրին իմաստը ունի։ Այս ծանուցագիրը Նաբօլիի կառավարութեան տրվելէն ետեւ, արտաքին գործոց պաշտօնեայ Մ. Քարաֆա պատասխան տուեր է Գաղղեոյ ու Ընդղեոյ դեսպաններուն թէ ճամբու թուղթերնին պատրաստ է, եւ ուրիշ պատասխան մը չունի տալու։

Նոյն քաղաքէն նաեւ հետեւեալ լուրը կուգան հոկտ. 18/30 թուականով։

« Կարեւոր լուր մը կը պաշտի հոս։ Կըսվի, թէ Ընդղեոյ կառավարութիւնը Գաղղեոյ կառավարութեան նոր նամակ մը գրելով՝ խնդրեր է, որ իրենց դեսպաններուն Նաբօլիէն մեկնելէն ետքը երեք շաբաթ պայմանաժամ տրըվի, եւ թէ որ մինչեւ այն ժամանակը Նաբօլիի կառավարութիւնն իրենց առաջարկութիւնները չընդունի, զինուորական ազդու միջոցներ ի գործ դնեն »։

Ալիէնսայի Օ-Տ-Տայէ-Բոռ լրագիրն ալ կըսէ, թէ Ընդղեոյ կառավարութիւնը Գաղղեոյ կառավարութենէն խնդրեր է որ իրենց երկու նաւախումբները միանան. բայց եւաքէն ձեռք առնըվելիք միջոցներուն տնօրէնութիւնը իրեն կը վերապահէ եղեր Գաղղեոյ կառավարութեան ալ իմացընելու պայմանաւ։ Գաղղեոյ կառավարութիւնն ալ հաւանութիւն տուեր է ասոր։

Փարիզէն Պէրճիքայի Լինդէբանդան լրագրին գրված նամակ մը լուր կուտայ, թէ Նաբօլիի թագաւորը յայտարարութիւն ըներ է, որ Փարիզի մէջ բացվելիք նոր դեսպանաժողովը իշխանութիւն չունի Արեւմտեան տէրութեանց հետ ունեցած վէճը քննելու եւ անոր վրայօք որոշում ընելու, հետեւաբար՝ հոն իր կողմանէ ներկայացուցիչ մը խրկելու առաջարկութիւնը չընդունիր։

Նաբօլիէն եկած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն, թէ արեւմտեան տէրութեանց դեսպանները հոկտ. 16/28 ին պիտի մեկնէին անկէ։

Միւս կողմանէ Գաղղեոյ լրագիրները կըսեն թէ Փարիզ ու Լոնտրա նստող Նաբօլիի դեսպաններուն հրաման եղած է որ տեղերնին նստին, եւ մինչեւ որ Գաղղեոյ ու Ընդղեոյ կառավարութեանց կողմէն չճամբըվին՝ չերթան։

Ընդղեական Մոնիթէ-Բոռ լրագիրը հոկտ. 11/23 թուով լուր կուտայ, թէ Նաբօլիի կառավարութիւնը Ընդղեոյ ու Գաղղեոյ կառավարութիւններէն խնդրեր է որ իրենց դեսպանները կանչելը դադրեցընեն, ծանուցանելով թէ պատրաստ է իրենց առաջարկութիւնները ընդունելու։ Կը հաստատեն թէ, կըսէ այս լուրը տուողը, Աւստրիոյ կառավարութիւնը վերջապէս կրցեր է Նաբօլիի թագաւորը համոզել։

Այս լուրը տրված ատենը դեռ Գաղղեոյ ու Ընդղեոյ դեսպանները Նաբօլիէն չէին ելած։

Գէնճքայի Լինդէբանդան լրագրին ալ Փարիզէն գրված նամակ մը առնելով լուր կուտայ, թէ Մ. Քարաֆա ապահովութիւն տուեր է Գաղղեոյ դեսպանին թէ Նաբօլիի ու Սիկիլիայի մէջ բնակող գաղղիացիներուն մեծ ակնածութիւն պիտի ըլլայ, եւ ուրիշ օտարազգիներուն ալ հանգստութեանն ու ապահովութեանը ամէն կերպով հոգ պիտի տրվի։

Դանուբեան երկիրներուն մէջ Աւստրիոյ զօրքերուն նստած մասը Եւրոպայի լրագիրներուն վիճաբանութեան նիւթ եղած է այս միջոցին։ Մէկ մասը կուզեն, որ Աւստրիոյ զօրքերը ելլեն երթան Ալաքիայէն ու Մոլտաւիայէն. մէկ մասն ալ կուզեն, որ հոն մնան մինչեւ որ Պէսարաբիայի սահմանագլխին որոշման գործը լմննայ։

Ա՛ռ այժմ երկու կողմանէ խօսվածներէն կերեւի, որ դաշնակից տէրութեանց մէջ ալ այս մասին անհամաձայնութիւն կայ։ Գաղղեոյ կառավարութիւնը կը պահանջէ որ Աւստրիոյ զօրքերը Դանուբեան գաւառներէն ելլեն. իսկ Բ. Գրան, եւ Ընդղեոյ կառավարութիւններն ընդհակառակն կուզեն եղեր որ հոն մնան։

Այս մտօք է, կըսեն Գերմանական լրագիրները, Աւստրիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին կողմանէ տրված պատասխանը Գաղղեոյ կառավարութեան ծանուցագրին, որ նախընթաց թուով յիշած ենք։

Հաւատիկ պատմվածը։

« Զուօլ կոմսը բացայայտ կերպով պատասխան տուեր է, Գաղղեոյ ծանուցագրին մէջ պարունակեալ երեք կետերուն. այսինքն թէ Աւստրիոյ զօրքերուն Դանուբեան գաւառներուն մէջ նստիլը Բ. Գրան հետ հաստատեալ յատուկ դաշնադրութեամբ մը վաւերացված եւ հարկաւոր եղած ըլլալով, Աւստրիոյ կայսրը չկրնար իր զօրքերուն հրաման ընել որ այն գաւառներէն դուրս ելլեն՝ քանի որ Բ. Գրան կողմէն չխնդրըվի. եւ Ընդղեա ալ Տաճկաստանի պէս Աւստրիոյ զօրքերուն Դանուբեան իշխանութեանց մէջ մնալը ուզելով, Զուօլ կոմսը կա-

ռաջարկէ Գաղղիոյ արտաքին գործոց պաշտօնէին, որ այս գրաւումը վերջացնելու համար Անգղիոյ ու Ռ. Դրան հետ բանակցի. վերջապէս Աւստրիոյ կառավարութիւնը չգանգաղեր յայտարարութիւն ընելու, թէ խօսք կուտայ որ Դանուբեան երկու իշխանութեանց զանազան քաղաքներուն ու երկիրներուն մէջ ունեցած բոլոր զօրքերը ետ կանչէ երբոր արեւմտեան երկու մեծ տէրութիւններն ալ Յունաստանի թագաւորութեան մէջ նստող իրենց ծովու եւ ցամաքի զօրքերուն հրաման խրկեն դուրս ելլելու։,,

Միւս կողմանէ Գաղղիոյ լրագիրները կը հաստատեն, թէ Ռ. Դրան կառավարութիւնը հաճութիւն չունի՝ ոչ Աւստրիոյ զօրաց Դանուբեան երկիրները նստելուն, եւ ոչ Անգղիոյ նաւախումբին Սեւ ծով մտնելուն։

Թոյլ լրագիրը յօդուած մը կը հրատարակէ, որուն մէջ կը պնդէ, թէ Աւստրիոյ զօրքերուն Դանուբեան իշխանութեանց մէջ նստիլը պէտք է շարունակէ մինչեւ որ ամէն կարգադրութիւնները լմննան եւ խաղաղութեան պայմաններն ի գործ դրվին։ Աւստրիոյ կողմէն մշաղնչնաւոր տիրապետութեան վախերը անհիմն են կըսէ։ Նոյն լրագիրը կըսէ նաեւ, թէ երկու իշխանութիւնները միացընելն ալ անհնարին է։

Մարսիլիայի Ռ---էն լրագիրն ալ հոկտ. 16/28 թուով հետեւեալ լուրը կուտայ։

"Թոյլ լրագրին հոկտ. 25 թուով հրատարակած յօդուածը՝ որ կը հաստատէ թէ Անգղիոյ ու Գաղղիոյ կառավարութիւնները համամիտ չեն Դանուբեան երկու իշխանութիւնները միացընելու խնդրոյն եւ Աւստրիոյ զօրքերը հոն նստած մնալուն վրայ, դեսպանական անձանց եւ վաճառականաց մէջ մեծ ազդեցութիւն ըրաւ։

"Գաղղիոյ կառավարութիւնը տեսնելով Անգղիոյ, Աւստրիոյ, Բրուսիոյ եւ Ռ. Դրան ընդդիմութիւնը, Դանուբեան երկու իշխանութիւնները միացընելու խորհրդէն վերջապէս ետ կեցաւ կըսեն։ Հետեւաբար Կ. Պոլիս գտնըվող գաղղիական գործակալ Թալեռան Ռեոնիոռ սեպուհին պատուէր խրկըվեցաւ որ իշխանութիւնները միացընելու խորհուրդը ալ չպաշտպանէ։,,

Վիէննայէն հոկտ. 8/20 թուով հետեւեալը կը գրեն։

"Երբոր մէկ կողմանէ կը հաստատեն թէ Անգղիոյ կառավարութիւնը հաւանութիւն տուած է Դանուբեան իշխանութեանց երկիրներուն մէջ Աւստրիոյ զօրքերը նստած մնալուն, միւս կողմանէ ստոյգ է, որ Դանուբի երկու բերաններուն մէջ տեղը եղած երկիրներուն եւ Եբրան Պասսի վրայօք Անգղիոյ կառավարութեան բռնած քաղաքականութիւնը բոլորովին հակառակ է Աւստրիոյ։ Աւստրիա կուզէ, որ այս երկիրները Մոլաւիայի խառնըվին. իսկ Անգղիա ընդ հակառակն Ցուատ փաշային սեպտ. 7 թուով գրած ծանուցագիրը կը պաշտպանէ, որուն մէջ Ռ. Դրան կառավարութիւնը կը խնդրէ, որ Դանուբի բերաններուն մէջ եղած երկիրը եւ Զէթալ կղզին Տոպրոճայի խառնըվին։,,

Անգղիական Մոնիթէր-Ռոմ լրագիրը իր հոկտ. 28 թուոյն մէջ կըսէ, թէ Ռուսիոյ կառավարութիւնը խաղաղական դաշնադրութեան մէջ պարունակեալ պայմանները չկատարելով, միւս տէրութեանց ալ յանձն առած պարտաւորութիւնները կախ պիտի մնան։ Տաճկաստանը պարպելու պայմանաժամը այսօր կը լրանայ, բայց Աւստրիոյ զօրքերը դեռ Դանուբեան իշխանութեանց երկիրներէն ելած չըլլալուն համար, Անգղիոյ նաւախումբն ալ վերստին Սեւ ծով պիտի դառնայ։

Փարիզէն հոկտ. 16/28 թուով գրված նամակի մը խօսքին նայելով, լուր կը պտըտի եղեր հոն, թէ Ռուսիոյ տէրութիւնը երկու շոգեշարժ ֆրկատներ խրկելով Զանդ-դալէ, պիտի նայի թէ իրեն թոյլ պիտի տըվի անկէց ներս մտնելու՝ երբոր Անգղիոյ պատերազմական նաւերը՝ վերջին դաշնադրութեան հակառակ՝ դեռ Սեւ ծովու մէջ կը կենան։

Մարսիլիայի լրագիրներն հետեւեալ հեռագրական լուրը կը հրատարակեն։

Փարիզ 17/29 հոկտ.

"Պուխարէն հոկտ. 3 թուով լուր կուտան, թէ Պարսից Շահը Անգղեացւոց կամքը կատարելով, Պարսկական ծոցը անգղիական նաւախումբ եւ զօրք խրկըվելը եւ մնացեր է,,։

Թէվրիզէն եկող վերջին սուրհանդակը հետեւեալ կարեւոր լուրերը բերաւ Տրապիզոն։

"Հերաթի քաղաքը քանի մը ամիսէ ի վեր պաշարող պարսից զօրքերուն հրամանատարը գաղտնի յարաբերութիւններ հաստատելով քաղաքին պարսկադէն բնակիչներուն հետ, օգոստ. 30 էն 31 լուսնալու գիշերը քաղաքին դուռներէն մէկը բանալ տուաւ եւ երկու գունդ զօրք ներս խօթեց։

Պարսիկները պարիսպէն ներս մտնելնուն պէս, պաշարեալ Աֆղանները դաշոյններով անոնց վրայ յարձակեցան խիստ բազմութեամբ։ Խառնուրդը այնչափ սաստիկ եղաւ, որ Պարսից զօրքերը չկրնալով իրենց հրացանները գործածել, ետ քշվեցան շատ մարդ կորանցընելով։

Կըսվի թէ հազար մեռեալ կամ ծանրապէս վիրաւորեալ քաղաքին մէջ մնացին։ Բայց Պարսից կրած կորուստը մինակ այս չէ։ Քաղաքէն դուրս փախած ատենին Աֆղաններէն հալածվելով նոր կորուստներ ըրին, մինչեւ որ երկու գունդ զօրք իրենց օգնութեան հասնելով զերենք պաշտպանեցին,,։

Գաղղիական Մոնիթէր լրագիրը ընդարձակ տեղեկագիր մը կը հրատարակէ պատերազմի պաշտօնէին կողմանէ կայսեր ուղղված։ Այս տեղեկագրին մէջ մանրամասնաբար նշանակված է Սրեւելքի պատերազմին մէջ Գաղղիոյ տէրութեան գործածած զօրութիւնն ու զինուորական միջոցները։

Պատերազմին բոլոր տեւողութեան ժամանակը, Գաղղիոյ տէրութիւնը 309 հազար 268 մարդ խրկեր է Արեւելք։ Այսչափ մարդէն 69 հազար 229 հոգի պատերազմի մէջ եւ հիւանդութիւններէ մեռեր են։ Պատերազմը վերջանալէն ետեւ 227 հազար 135 հոգի դարձեր է Գաղղիա ու Ալժիր։ Այս բանակին հետ խրկըվեր է 1676 թնդանօթ, 2082 թնդանօթի սայլ, 2740 կառք, 2 միլիոն 128 հազար ռումբ, եւ 4 միլիոն քիլոկրամ վառօդ։ Այսչափ մարդը եւ պատերազմական մթերքը Արեւելք փոխադրելու համար Գաղղիոյ տէրութեան նաւարաններն 132 պատերազմի նաւ եւ 66 շոգենաւ գործածվելէն ետեւ, 1198 ալ առաջատաներ վարձվեր է, առանց հաշուելու Անգղիոյ տէրութենէն առնըված 8 նաւերը եւ 42 անգղիացի վաճառական նաւ։

Ռուսիոյ կայսեր մայրը հոկտ. 13/25 ին Շէնովա հասաւ, եւ Սարտենիայի թագաւորը փառաւոր ընդունելութիւն մը ըրաւ անոր։

Մարիտէն լուր կուտան, թէ Օտոնէլ մարաջախտին կառավարութեան ժամանակէն առաջ Կ. Պոլիս դեսպան նըստող Պ. Սուզա՝ որուն տեղը հիմա Պ. Ռօէլլօ եկած է, վերստին Կ. Պոլսոյ դեսպան պիտի ըլլայ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Շաբաթ օրէն ի վեր Ծանրակշիռ լուր մը եկաւ մայրաքաղաքիս մէջ, բայց դեռ պաշտօնական կերպով չէ ստուգված։

Խաղաղութիւնը հաստատվելէն ետքը Ռուսիոյ տէրութիւնը երկու թընդանօթակիր մակոյկ սահմանեց Աղաքսայի ու Մինկրէլիայի ծովեզերքները պըտելու համար։ Այս թնդանօթակիր մակոյկները քանի մը նաւ բռնեցին որ Տրապիզոնէն աղ կը տանէին այն կողմերը։

Այս առուտուրը Ռուսիոյ առջեւ մաքսանենգութիւն կը համարվի։ Սոր վրայ Տրապիզոնի վաճառականները գանգատ ընելով, անգղիական թընդանօթակիր շոգենաւ մը խրկըվիր է Ռուսիոյ վերոյիշեալ նաւերուն պարտած կողմերը։ Անգղիական շոգենաւը դանոնք հոն չգտնելով մինչեւ Աղախու ծովը կերթայ փնտռելու։

Նէնի Գալէ հասնելուն, նշան կըլլայ իրեն որ նեղուցը չանցնի. եւ երբոր մտիկ չըներ, բերդէն թնդանօթ կարձակվի իր վրայ։

Սոր վրայ անգղիական շոգենաւը ետ կը դառնայ ու Եբրան-Պասսի երթալով հրամանատարին կը պատմէ այս եղելութիւնը։

Այս լուրը Կ. Պոլիս հասնելով, անգղիական Ռէ-դոս շոգենաւը անմիջապէս Սեւ ծով խրկըվեցաւ, եւ կըսվի թէ Մ---ին անուն շոգեշարժ ֆրկատին հետ միանալով՝ Օտեսա, Նէնի Գալէ եւ Սեւ ծովու արեւելեան ծովեզերքները պիտի երթան։

Անգղիոյ թագուհւոյն խրկած ֆառէթիէի պատուանշաններուն օգոստափառ Ինքնակալին մատուցվելը նախընթաց թուով պատմած ժամանակիս ըսինք թէ մայրաքաղաքիս անգղիական դեսպան լորտ Սթրատֆօրտ Ռէտքլիֆ ատենաբանութիւն մը ըրաւ օգոստափառ Ինքնակալին առջեւ։ Այս անգամ արժան կը համարինք նոյն ատենաբանութիւնը եւ օգոստափառ Ինքնակալին տուած պատասխանը թարգմանելով հրատարակել։

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Իմ ամենաշնորհալի տիրուհւոյս թագուհւոյն հրամանաւ եւ անոր թագաւորական հրամանագրին զօրութեամբը պատիւ ունիմ՝ ֆառէթիէի կարգին արարողապետ եւ այս պարագայիս մէջ ինձի պաշտօնակից Սըր Զարլէզ Էունկին հետ ձեր կայսերական վեհափառութեան մատուցանելու ֆառէթիէի գերահամբաւ եւ գերազնիւ կարգին նշանները, որն որ ինչպէս ձեր վեհափառութիւնը գիտէ, Անգղիոյ գահը նըստող թագաւորաց ամենէն երեւելիներէն մէկը հաստատած է։

Վեհափառ Տէր, թագուհին զիս իրեն լեւազօր երեսփոխան կարգելով այս նշանները Ձեր վեհափառութեան տալու, երջանիկ կը համարի զինքը՝ որ առով Ձեր օգոստափառ անձին վրայ ուղղված թագաւորական ակնածութեան ու բարեկամութեանը հրապարակաւ վկայութիւն մը կուտայ, եւ բոլոր աշխարհի կը յայտնէ իր սրտագին բաղձանքը, թէ նորին վեհափառութեան եւ Ձեր տերութեանցը մէջ այսպիսի օգտակար կերպով հաստատված դաշնակցութիւնը անընդհատ կերպով շարունակէ եւ երկու կողմանէ ամրանայ։

Ձեր կայսերական ուսումնը վրայ եղած բազմատեսակ փառքերուն վրայ մինչեւ հիմա օրինակը չտեսնըված պատիւ մը ալ աւելցուցած ժամանակը Ձեր վեհափառութիւնը կրնայ գոհ ըլլալով իւր անձնական բարեսրտութեան ու միաբանասէր քաղաքականութեան պտուղը համարել, որոնք ձեր կառավարութիւնը Եւրոպական մեծ դերդաստանին հետ կապեցին, եւ որոնց արդիւնքը հրատարակված՝ իրենց կատարեալ գործադրութեանը կ'սպասեն՝ ամէն տեղ դերազանց բարիքներ տարածելու համար։

Թոյլ տրվի ինծի նաեւ իմ կողմանէս յայտնել թէ հրաշափ մեծ կը համարիմ այս արժանայիշատակ նշանաւորութիւնն ինծի եկած պատիւը, որ խնարհ գործիքը մըն եմ այս գործիս կատարմանը։

ՕԳՈՍՏԱՓԱՌ ԻՆՔՆԱԿԱԼԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ամենամեծ հաճութեամբ կընդունիմ այս ազնիւ նշանները իբրեւ նոր եւ յայտնի ապացոյց այն բարեկամութեանը որուն այսչափ նշանները մեզի տուին վեհափառ թագուհին եւ Բրիտանական ազգը, եւ որուն համար երախտագէտ ենք իրենց։

Այս բարեկամական ցոյցը ասելիք անոր համար յարգի է իմ առջեւս, որ միանգամայն անկորնչելի յիշատակ մընի մեր երկու Տէրութեանց բարեհաճ դաշնակցութեանը, որ շատ բեղնաւոր է լաւ արդիւնքներու մասին, եւ շատ ալ օգտակար է իմ ամէն կարգի ժողովրդոց բարեկեցութիւնը կատարելագործելու նպատակաւ ձեռք զարկած գործս գլուխ հանելու։

Այս դէպքը նաեւ նոր նուիրագործութիւն մը կը համարիմ մեր դաշնակցութեանը։

Պիտի փութամ գրելու վեհափառ թագուհւոյն եւ շնորհակալ լուրերս իրեն յայտնելու։ Բայց առ այժմ կողաչեմ Պ. Դեսպանին, որ մեր շնորհակալութեան յայտարարութիւնը եւ անկեղծ բարեկամութեան հաւատարիմ թագուհւոյն հաղորդէ։

Պ. Դեսպանը պէտք է գիտնայ, որ ինծի բերկրութիւն մըն է նաեւ այս ազնիւ նշաններն իր ձեռքէն ընդունիլս։

Թարգմանութիւն կայսերական խորհրդի-Լիւմայունին որով բարձրագոյն Մեշիւ փաշան Մեծ Նպարքոս անուանեցաւ։

"Իմ ազնիւ Ալէքսիս Մեշիւ՝ փաշա.

"Պախ մնացած կարեւոր խնդիրներուն շատութեանը եւ մեր բարձրագոյն Դրան ամէն գործերը բարեւոք կառավարելու հարկաւորութեանը պատճառաւ՝ արժան դատեցի Մեծ նպարքոսութեան բարձր պաշտօնը քեզի յանձնել՝ քու հրամութեանդ ու եռանդուն փոյթիդ համար։

"Ամէն բոլոր ջանքդ ի դոր ծպիտի դնես, ինչպէս որ քեզմէ կ'սպասվի, այս ամէն գործերը քննելու եւ գոհացուցիչ կերպով կարգի դնելու համար։

"Ամենարարձրեալը քեզի օգնական ըլլայ պարտաւորութիւններդ կատարելու,,։

"Ռուսաց Վ. Աղէքսանդր կայսրը Ընտօլուի կայսերական բանակին հրամանատար Իսմայիլ փաշային Սպիտակ Արծիւի պատուանշանը խրկեց հետեւեալ նամակով։

"Մեր ամենաւոր բարեկամութեանը նշան, մեր կայսերական եւ թագաւորական Սպիտակ Արծիւի կարգին ասպետ

անուանեցինք ձեզ, որուն նշանները ահա ձեզի կը խրկենք, մնալով ձեզ սիրելի բարեկամ։

ԱԼԻ-ԽՍԱՆԴՐ»

Կայսերական հրամանաւ՝

Բաշիռ էֆէնտին Պասրայի կառավարիչ անուանեցաւ։

Տեսչութեան պաշտօնեայ Ա. սեմ. Իզզէթ փաշայի որդի Ալի Նէճիպ էֆէնտին՝ Ներբորդ կարգի պաշտօնատար անուանեցաւ։

Արդէն ժամանակէ մ'ի վեր Ռ. Դըրան եւ օտար տէրութեանց մէջ բանակցութեանց նիւթ եղած էր՝ Կայսերական տէրութեան մէջ կալուածք ունեցող եւ առուտուր ընելով կամ արհեստ բանելով ստակ վաստակող եւրոպացիները տուրքի տակ դնել բնիկ ժողովրդեան պէս։

Այս որդար եւ օրինաւոր միջոցը նախ Աղեքսանդրիի ու Իզմիրի վրայ 'ի գործ դնելու որոշում ըլլալով՝ խառն յանձնարարական ժողովնկը սահմանվեր էր այս երկու քաղաքներուն մէջ։

Իզմիրի յանձնարարական ժողովը՝ կայսերական գործակալ Ալի Նէհատ էֆէնտիին նախագահութեամբը՝ երկար ժամանակ աշխատելէն ետեւ, յաջողեցաւ վերջապէս Իզմիրի եւ շրջականներուն մէջ եղած անշարժ ստացուածոց եւ տուրքերուն ճիշդ ցուցակը շինելու, որն որ կայսերական կառավարութենէն քննվելով՝ անոր հաւանութիւնը ստանալէն ետեւ՝ կայսերական հրովարտակաւ վճռվեցաւ որ կատարելապէս 'ի գործ դրվի։

Այս որոշումը մայրաքաղաքիս դեսպաններուն ծանուցանելու համար, Ռ. Դրան հետեւեալ ծանուցագիրը խրկվեցաւ անոնց։

ԾԱՆՈՒՑԱԳԻՐ

Ինչպէս որ բարեկամ տէրութեանց ամեն դեսպաններն արդէն իմացած են 1271 Հէժաղել Իվվել 24 թուականով Ռ. Դրան իրենց խրկված պաշտօնական ծանուցագրէն, Ալի Նէհատ էֆէնտիին յատուկ պաշտօնով Իզմիր խրկված էր Իզմիրի եւ անոր թիմարներուն մէջ եղած հողերուն, կալուածներուն եւ անշարժ ստացուածոց ցուցակը շինել եւ տուրքերը բաժնել. ցուցակը շինած լմնցուցած ըլլալով, այս գործին համար Իզմիրի մէջ հաստատված յանձնարարական ժողովը տուրքերուն բաժանումն ու հաւաքմանը վրայօք հիմնական կանոններու օրինակ մը շինեց, որ Ռ. Դրան քննութեանը ներկայացաւ։

Այս կանոնագրութիւնը տէրութեան բարձրագոյն ժողովներուն մէջ մանրամասնաբար քննվելէն ետեւ, Իզմիրի եւ անոր վիճակներուն տրոց բաժանմանը իբրեւ յատուկ կանոն ընդունվեցաւ, եւ անոր կատարեալ գործադրութեանը համար պէտք եղած կայսերական հրովարտակը ելաւ։ Այն հրովարտակին մասը եւ յիշեալ կանոնագրութեան համաձայն պիտի սկսվի տուրքերուն բաժանումն ու հաւաքումը 'ի գործ դնելու. եւ ինչպէս որ օսմանեան հողին մէջ եղած ամեն ստացուածքներն առհասարակ տէրութեան յատուկ օրինացներքեւ են, օտար տէրութեանց հպատակներէն ոմանց տեղացի աղգականներուն վրայ եղած ստացուածքներն ալ նմանապէս նոյն օրինացներքեւ են։

Ուրեմն կաղաչեմ ձեզի, Պարոն, որ հաճիք այս փափին հարկաւոր եղած պատուէրները պաշտօնական կերպով ապրուձեր Իզմիրի մէջ գտնեցած հիւպատոսին, որպէս զի կայսերական կառավարութեան այս որոշումը իր ազգակիցներուն ծանուցանէ, եւ այս անօրէնութեան գործադրութեանը համար իր ձեռքէն եկած դիւրութիւնները տայ։

Կը փութամ այս ծանուցագրիս հետ վերոյիշեալ կանոնագրութեան մէկ օրինակը ձեզի խրկելու։

Ընդունեցէք եւ այլն։

Ա. հաւասիկ կանոնագրութեան թարգմանութիւնը։

ԾՕԳՈՒՈՒԾ ԱՌԱՋԻՆ

Իզմիրի եւ անոր թիմարին ու վիճակներուն փճարելիք տուրքի բաժինը՝ որ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար ղուռուշ կը հասնի, անպտպաղ եւ ամբողջ կայսերական գանձը հասնելու համար, եւ Իզմիրի ստացուածոց ու տրոց բաժանման ցուցակը շինող խառն յանձնարարական ժողովը՝ կայսերական գործակալ Ալի Նէհատ էֆէնտիին հետ համաձայնութեամբ խորհելով, որ պէտք էր արդէն հաւաքված բուն տուրքին վրայ երիւ հարիւր հազար ղուռուշ աւելցընել, եւ ասանկով մէկ միլիոն չորս հարիւր հազար ղուռուշ հաւաքել, որպէս զի 1 միլիոն 200 հազար ղուռուշ ամբողջ կայսերական գանձը հասնի, եւ մնացեալ 200 հազարովն ալ տուրքը ժողվելու դրասենեակին ծախքերը վճարվին՝ ու աւելցած ոմնալ քաղաքին մէջ հարիւրոր եղած բարեկարգութիւններուն ու շինութիւններուն ծախքերը հոգացվին, այս կարգադրութեան գործադրութիւնը որոշվեցաւ։ Հետեւաբար սահմանվեցաւ որ.

1° Ութ հարիւր հազար ղուռուշ տուրքը պիտի առնվի քաղաքին եւ անոր թիմարին մէջ եղած անշարժ ստացուածքներէն։

2° Չորս հարիւր հազար ղուռուշ պիտի առնվի արհեստներէն, ճարտարութիւններէն, մանր առուտուրներէն եւ ներքին ու տեղական վաճառականութենէն, եւ այս տուրքը Իզմիրի ու անոր թիմարին բնակիչներն ալ հասարակ պիտի վճարեն՝ ինչ ազգ որ ըլլան, թէ Ռ. Դրան հպատակ եւ թէ օտար։

3° Երկու հարիւր հազար ղուռուշ պիտի վճարեն Իզմիրի տասը դեղերն ու պանոց շրջականները, որոնք հին ժամանակէ 'ի վեր Իզմիր քաղաքին իշխանութեանը տակն են։ Եւ այժմ ոմանց մէջ հետեւեալ հաամմասութեամբ տուրք պիտի վճարեն։

Պուրնապպա եւ անոր շրջականները։		
(Նէվահի) ղուռուշ		72,000
Հուսա օվասի	„	17,750
Թուրքանլար	„	28,750
Սէյտի Գէյ	„	19,600
Պուճա	„	13,300
Պալճի օվա	„	8,000
Գէլիզման	„	15,300
Ղամլը եւ Հերեբ	„	8,000
Մէնէմէն Խիկէսի	„	13,300
Թաշոպալը	„	4,000
		200,000

Այս երկու հարիւր հազար ղուռուշը պիտի առնվի պնչարժ ստացուածքներէ, ճարտարութենէ ու արհեստներէ, եւ ինչ կերպով առնվելը եւ քանի պիտի ծանուցվի կայսերական կառավարութեան։

Մոռեալը հետեւեալ թուով։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստափառ Ինքնակալը անգղիական Դատաբերդի պատուանշանին արարողական Սբ. Ղ. Գունկին անդամանդներով զարդարված ծանրագին թուր մը պարգեւեց։

Սբ. Ղ. Գունկ անցեալ հինգշաբթի օրը Ռ-ոյոյ շրջանաւով Անգղիա վերադարձաւ։

— Երկուշաբթի օրը տաճկաց Մէվլուտ (Մարգարէին ծնունդը) ըլլալով, օգոստափառ Ինքնակալը հանդիսիւ Սուլթան Ահմէտի մզկիթը գնաց, եւ այս պատճառաւ առջի գիշերը բոլոր արքունական շէնքերն ու մզկիթները լուսաւորվեցան։

Ղազի օրը Ռ. Դրան դրասենեակներն ալ գոց մնացին։

Հետեւեալ օրն ալ կայսերական պալատը Ռիքեսպի արարողութիւն եղաւ։

— Կայսերական կառավարութիւնը յանձնարարական ժողով մը սահմանեց, աէրութեան բանտերուն վիճակը լաւցընելու համար պէտք եղած կարգադրութիւնները մտածելու։ Այս յանձնարարական ժողովին անդամներն են Իզզէտ փաշան, Մեծապատիւ Սահակ էֆէնտին Ապրօհան, Մեծարգոյ բժիշկ Դասպար Պէյ Ամնապեան, եւ անդղեցի Սբ. Կօրսոն հաղարապետը։

— Ալբիսէն կը գրեն, թէ մինակ Ռանտիայի մէջ մեռնողներուն թիւը 750 'ի կը հասնի, եւ վիրաւորեալներուն 1090 'ի, Ասկեց զատ, երկրաշարժէն սուաջ 3620 տուն կար Ռանտիայի մէջ, հիմա ընդ ամենը 18 տուն մնացեր է, ասոնք ալ քիչ շատ վնասեալ։

Բոլոր Ալբիսի կղզւոյն մէջ երկրաշարժէն մեռնողներուն թիւը հազարի չափ կը հաշուեն։

Շատ տարիներ պէտք է որ Ռանտիա քաղաքը վերականգնի։

— Ռէօթաճեայէն կը գրեն, թէ հոկտ. 21 'ին նոյն գաւառին մէջ եղած Իւմս քաղաքը հրդեհ պատահելով բոլոր շուկան՝ ուր 400 խանութ կայ եղեր, մէջի ապրանքներուն մեծ մասին հետ այրեր մոխիր եղեր է։

— Կայսերական կառավարութիւնը որոշեց նոր հեռագրական գիծ մը շինելու մայրաքաղաքիս մինչեւ Պէկիրատ։ Այս հեռագիրը հինգ տեղ պիտի հանդիպի. Ֆիլիպէ, Նիշ, Սոֆիա, Ալ Խանին եւ Աղէքսանդրա։

Այս հեռագրին շինութեան գործը յանձնվված է Պ. Սաքաչէսքի երկրաչափին, Ռ. Դրան թարգմանատան անդամ Սալիմ էֆէնտիին, եւ դանձուց պաշտօնատան երկու գործակալներու, որոնք քանի մը օրէն մայրաքաղաքիս պիտի մեկնին։

— Մալթայէն կը գրեն թէ սեպտ. 30 'ին հոն ալ սասակի դեռնաշարժ ըլլալով՝ բազմաթիւ տուներ, եկեղեցիներ վանքեր եւ ուրիշ մեծամեծ շէնքեր վնասվեր են։

— Էդիպտոսէն կը գրեն, թէ Դահիրէի մէջ ալ շարժը խիստ սասպիկ եղեր է։ Մինարէներ ու տուներ կործաներ եւ քանի մը մարդ ալ մեռեր է։

— Ընցեալ ուրբաթ օրը Լուսիւտար Դրդլար Ազասը Ճէշմէի ըսված թաղը Մուսթաֆա պէյ դղեակին ապարակին մօտ հայու մը մարմին գտնվեր է, որուն վրայ խեղդամահ ըլլալու նշաններ կան։

Տեսչութիւնը եռեւէ այս եղեռնագործութեան հեղինակները գտնելու։

— Գանղեոյ կառավարութիւնը Փարիզի Ռէուլաշէղ ըսված մեծ գերեզմանատան մէկ կողմը 3200 մէթրօ տարածութեամբ տեղ մը որոշեց Տաճկաց գերեզմանատուն ըլլալու համար, եւ յատուկ շէնք մը ալ շինել տուաւ մեռելլուսալու եւ գերեզմանատան վերաբերեալ նիւթեր պահելու համար։

— Լիսբոնայ երկաթուղի անունով Սելեւկիայէն Պասրայի ծոցը երկաթուղի մը շինել պոռչարկող անգղիական ընկերութեան կողմանէ Միջագետքի կողմերն աչքէ անցունելու գացող անդղեցի Ճէնէ զօրապետը անցեալ ուրբաթ օրը մայրաքաղաքս դարձաւ անդղիական Սթրօմպոլի շոգենաւով, եւ ժամանակ մը Կ. Պոլիս պիտի մնայ Ռ. Դրան հետ համաձայնութեամբ երկաթուղին շինութեան պայմանները որոշելու համար։

— Գաղղիոյ Իմպէրատորական լրագիրը կը ծանուցանէ, թէ վեհափառ Սուլթանը Աղուսաղէմի մէջ Սուրբ Աստուածածնի ծնողաց Յովակիմայ եւ Աննայի տունը՝ որ ժամանակաւ եկեղեցի էր եւ հոգը պաշտկայ փարժապուն եղեր ու հիմա կիսաւեր երեսի վրայ թողված էր, գաղղիացւոյ կայսեր ընծայեր է։

— Արեւկ գիշեր ժամը վեցին միջոցները Պէյօղլու Դարլիօնճաւ Գուլլուզը ըսված թաղին հրդեհ ելնելով, հովին սասակութեանը եւ փայտաշէն տուներուն խառութեանը պատճառաւ այնպէս շուտով տարածեցաւ, որ առաջքն առնուլ անհնար ըլլալով՝ մինչեւ առաւօտեան ժամը երկուքը այրեցաւ։ Այրած տուներուն ու խանութներուն ճիշդ թիւը դեռ յայտնի չէ, բայց հինգ հարիւրի չափ կը հաշուեն։

Լրագրոյս 230 թուոյն մէջ ծանուցեր էինք, թէ Փարիզ գտնվող արժանապատիւ Տ. Պարապետ Շահնազարեան վարդապետը՝ ազգային 8 երրորդ դարու մատենագիրներէն Ղեւոնդ վարդապետին գրած Պատմութիւն պատերազմաց Եւրոպայի ընդ Արաբացոյ ի Հայոց անունով գիրքը գաղղերէն լեզուի թարգմաներ ու հրատարակեր է ծանօթութիւններով։ Յիշեալ արժանապատիւ վարդապետը նաեւ մեր ազգը ըստ արժանւոյն Եւրոպայի ազգաց ճանչցընելու եւ մեր հին ու նոր վիճակին վրայօք ուղիղ գաղափար մը անոնց տալու դիտաւորութեամբ, Նէրսէսէ Հայոց պատմութիւն (Լաքիս տը Լ'իսթօրս տ'Արմէնի) անունով գաղղերէն գիրք մը շարադրած ու հրատարակած է Փարիզ։ Այս երկու շահաւէտ եւ ընտիր գիրքերէն բազմաթիւ օրինակ մեզի խրկված է փափաքողներուն վաճառվելու համար, ուստի ուզողները լրագրոյս գրասենեակէն կրնան ստանալ։

Նոյն արժանապատիւ եւ գիտնական վարդապետը այս օրերս աւելի օգտակարագոյն գործի մը ձեռք զարնելու դիտաւորութիւն ունի, որով ազգային պատմութեան եւ դրականութեան մասնաւոր ծառայութիւն պիտի ընէ, թէ որ ազգասիրաց ձեռնտուութիւնը չպակսի։ Այս նպատակաւ հեռաւեալ յայտարարութիւնը կը հրատարակէ, որուն վրայ մեր բարեհամբաւ եւ ուսումնասէր ազգայնոց ուշադրութիւնը հրաւիրել պարտք կը համարինք։

ԾԱՆՈՒՑԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ձեր ամենեւին տարակոյս թէ վարդապետական հոգեղէց գրուածներէն եռը՝ պատմագրութիւնը Հայոց գրականութեան ճոխագոյն եւ կարեւորագոյն մասն է։ Պատմութիւնը Աբրահամեանութեան հետ 'ի միասին Հայասան ծնաւ, եւ Աստուածաւանդ կրօնից վարդապետները պանծալի պատմիչներ հանդիսացան։ Եւանիկ Սուրբ Մովսէս խորենացին, Եղիշէն, Կորիւն, Ղազար փարբեցին, Գրիգոր Օշնար, Ղեւոնդ վարդապետ, Յովհան Մամիկոնեից Եպիսկոպոս, Սեբէոս Եպիսկոպոս, Մովսէս կաղանկատուացին, Յովհաննէս Կաթողիկոս, Սաւփանոս Ասողիկ, Թովմա Արծրունի, Ուխտանէս Եպիսկոպոս, Սուրբն Ներսէս Շնորհալի, Մատթէոս Եդեսիացի, Վարդան Բարձրբերդի, Սաւփաննոս Մեծարաբերդցի Սիւնեաց, եւայլն եւայլն, որոնցմէ ոմանք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ վեհ Հովուապետ-

...ներ բլլալով, նոյնպէս ալ անոր յաւերժայիշատակ պատմիչները եղան։ Ընելէ որ մեր երանելի նախնիքը պատմութեան օգուտն ու արդիւնքը մեզմէ աւելի աղեկ հասկրցան, եւ կարեւոր դատեցան՝ մեկ ձեռքով իրենց հոգեշահ գրուածքը իրենց հոգիւոր հօտին տուած առենը, միւսովն ալ պատմութիւնը աւանդել իբրեւ բարոյական եւ քաղաքական զարգացման եւ կրթութեան զօրաւորագոյն հրահանգ մը։

Գրուածք մը՝ որ գրեթէ յաւիտենականութիւնը կը չափէ, եւ որ Հայկայ, Արամայ, Տիգրանների, Վաղարշակայ, Արտաշիսի, որբոյն Տրդատայ, որբոյց Գրիգորիսեանց, որբոյց Ներսիսեանց, որբոյց Վարդանանց, Հռոմներու, Սմբատներու, Գագիկներու, Լեւոններու եւ Հեթումներու, մեր փառաւոր նախնեաց, շնչաշարժիկ ու անմահ առաքինութիւններն, աշխարհակալութիւններն եւ կենցաղօգուտ գործերն իբրեւ ջինջ հայելի մեր աչաց առջեւը կը հանդիսացունէ՝ երբեք փոփոխութեան կարօտ չէ, ոչ ալ մեր տկար գրիչն ջատագովութիւն կը խնդրէ։ Այլ աւաղ, որ այսպիսի ազգային զրկանութեան ընտիր եւ ճոխագոյն մասը տակաւին մենաստաններու եւ ատուերամած դրատուններու անկիւնները մատամբ փոշկոտած եւ ցեցակեր կը թաւալին, որոնց արդիւնքն ազգերնիս զրկուած է։ Հատերուն ալ անդարձ կորուստը թերեւս առ յաւիտեան ողբայ պիտի ազգը։

Մեր աղայութենէն ի վեր պատմական ընթերցուածոց մասնաւոր ախորժակ մը ունենալով՝, մեծ Հայաստան ճամբորդութիւն ըրած ատենը ազգային պատմիչներ հաւաքելի եւ օրինակելի՝ յուսալով որ թերեւս օր մը կարօղանամ պիտի հայրենասիրաց օգնականութեամբ տպել։ Փարիզի կայսերական գրատունը մէջն ալ քանի մը հազուադիւտ պատմիչներ դտայ, զորս հետզհետէ օրինակեմ։ Այս տարի Ղեւոնդ վարդապետի՝ Արաբացւոց Հայաստան ըրած աթլաւանաց պատմութեան թարգմանութիւնն, եւս եւ մեր շինած Հայոց ծաղկաքաղ պատմութիւնն՝ երկուքն ալ գաղղիերէն հրատարակելովս ոչ միայն հարազատ ազգասէրներէն սիրալիր ընդունելութիւն դտայ՝ այլ եւ խոստումն ձեռնասուութեան եթէ յանձն առնում քանի մը հռչակաւոր պատմիչներ տպագրութեամբ ազգերնուս հաղորդելու։

Ամէն իրի որոշեցի առ ժամս "Հայ պատմագրաց" անուանով 14 պատմաբան հեղինակներ հրատարակել, որ հազուագիւտ բլլալնուն մինչեւ այսօր անտիպ մնացեր են։

Հետեւիկ յիշեալ պատմագրաց անուններն։

1. Ղեւոնդ վարդապետ՝ պատմիչ արշաւանաց Արաբացւոց ի Հայս։
2. Մովսէս Կաղանկատուացի՝ պատմիչ Աղուանից։
3. Յովհաննէս Սարկաւագ՝ տիեզերական պատմիչ։
4. Մատթէոս Էդեսացի՝ պատմիչ միջին դարուց։
5. Կիրակոս Գանձակեցի՝ պատմ. միջին դարուց։
6. Վահրամ Էդեսացի՝ ոտանաւոր պատմիչ Ռուբինեանց։
7. Մաղաքիա Աբեղա՝ պատմիչ գործոց թաթարաց ի Հայս։
8. Սամուէլ Անեցի՝ ժամանակագիր։
9. Վարդան վարդապետ՝ տիեզերական պատմիչ։
10. Միքայէլ Ասորի՝ ժամանակագիր։
11. Մխիթար Այրիվանեցի՝ ժամանակագիր։
12. Յովհաննէս օրբելեանց՝ պատմիչ Սիւնեաց։
13. Թովմա՝ պատմիչ գործոց Լանկթամուրի։
14. Սմբատ Սպարապետ՝ պատմիչ Ռուբինեանց։

Մեր կողմանէ յանձն կառնում ամենց վայելուչ, անսխալ եւ հաւատարիմ տպագրութեան անձանձիր հոգ տանել։ Ղեմանպէս կարեւոր ծանօթութիւններ՝ խրթին տեղերը բացատրելու եւ վիպականները ուղղելու համար աւելցունել, եւս եւ իւրաքանչիւր հեղինակի ճակատը՝ ինչ վարուց համառօտ պատմութիւնը կարդալ։ Մեր անաչառ բանադատութիւնն ալ անոնցմէ ամէն մէկի հայկական ոճի եւ պատմական հմտութեանցը վրայով նոր լոյս տայ պիտի։

Ուստի աներկբայ եմ՝, որ ներկայ յայտարարութիւնս կարդացող ամէն ճշմարիտ ազգասէրները ոչ միայն ուրախանան պիտի, այլ եւ հաճին ալ յօժարամիտ իրենց միաբանական բաժանորդագրութեամբը մեզի ձեռնտու բլլալու, որով միայն մեծամեծ գործերը կրնան յառաջ երթալ ու կատարուիլ։ Իւրաքանչիւր "Հայ պատմագրաց" կամ ամբողջ տասն եւ չորս կազմեալ հատորներու ստորագրութեան դինն է 8½ ֆրանք՝ կանխիկ վճարելի։ Իւրաքանչիւր հատորին դինն զատ՝ ստորագրութենէն ետքը համեմատաբար որոշվի պիտի։ Ստորագրութեան կարեւոր թիւն լմնցածին պէս տպագրութիւնն սկսի պիտի։

Կարապետ Եպիսկոպոս Հաճնեցեանց
Միաբան որբոյ Եչմիածնի, եւ անդամ Հեմարանին Տեսչաց Լազարեանց որ ի Մոսկվայ։

Այս յայտարարութեան մէջ առաջարկված գովելի եւ օգտակար ձեռնարկութիւնը արդէն բազմաթիւ անձանց հաճոյ եւ փափաքելի ըլլալով, շատերն ստորագրվեցան։

Ստորագրութեան տեղն է մայրաքաղաքս Արեւմեան Հայաստանի Գ. Յարութիւն Մարգարեանին դրատունը, Մեծ նոր խանը վաճառական Մահտեսի Հնձան աղա Շիրինեանին դրասենեակը, եւ Զինելի խանը լուսագրոյս դրասենեակը։

ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ

ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ

Խոտիլ-ի Հայոց պարարտոր թաղը մէկ նոր տարածի դուռն մը վիճակահանութեան պիտի դրվի, ինչը եղած մէկ ուրիշ տարածի փոխրիկ դուռ մը հեռ որ ըստ սենեակ է մեծկակուռն մը ունի։ Իսկ մեծ դուռը ունի ինը ընդարձակ է փարոր սենեակ ամէնն ալ ընդհանուր է յեղանիներէ։ Ունի նաեւ ամէնքն դարձակ տարածի իսոնոց մը, լուսաբան մը, երեւ Լբհոր, մէկ Լբարան մը, եւ երկու մարմարիոնեայ վառարան յարմար սենեակներու մէջ շինված։

Ցնչեալ շինվերը ընտիր է ծառաղարդ

պարարտվելը մէկ տարի 1450 կանգուն բնակարան է։

Տոմարներուն թիւը 4000 են։ Արկղանը 100 ղրուշ է։ Հաստատված սարքը Աստուծոյ խանը Փեշրնիմճեան Յովհէ աղային երրորդանը պիտի պահուի մինչեւ որ վիճակահանութիւնը երթայ։ 1856 հոկտեմբեր 15 են սկսեալ մինչ ամսոյ մանակ որոշուած է վիճակահանութիւն։ Վիճակահանութիւնը հրապարակաւ պիտի ըլլայ։ Այնպես տեղ մը որ ուղղը պիտի երեայ ներկայ երդնուիլ։ Վիճակահանութեան տեղը է՝ օրը՝ օրաւոր պիտի հրապարակուի օրագիրներու մէջ։

Տոմարներուն գլխաւոր ծախուած տեղն է Պոլիս Արեւմեան Զարշանին Գրավաճառ Արբերեան Պարոն Յարութիւնին տուն։ Վալիտեանին մէջ գոնը գեղեցիկ Մարգիս Յարութիւնին տուն։ Պեյօղլը՝ Մարտ Մինասեանի շտապարանի խանութը։

Յարգելի Գ. Յակոբ Պալեանը Ամերիկայէն վերադառնալով այս օրերս սկսաւ շինել Ամերիկայի ազնիւ երեւելիներ (պատկերներ) ինչպէս է՝ զարդով, շտապարով եւ է՝ զարդով, սօդայով եւ է՝ զարդով, լիմոնով եւ է՝ պարզ լբով։ որոնք շատ օգտակար եւ հաճելի են հանդիսներու մասնոյց եւ հարսանիքներու։ Այս տեսակ երեւելիներուն թարմութիւնը (բնաւորութիւնը) կը հարարութիւն ընտանեաց Ս. Մ. Մինասեան եւ ընկերաց մաղաղան՝ ի Գալաթիա։

Մինչեւ 10 հօրայ առնողին 12 ղրուշ է հօրան
Տասնէն աւելի առնողին 10 ղրուշ։

Պարզ լբով շինվածը ամէն մէկ հօրան 10 ղրուշ։ իսկ դուռն հօրայնն աւելին 8 ղրուշ։

ՌԷԺԻՍ

ԴԵՐԶԱԿ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆ

ՊԷՏՕՂԼՈ ԲԱՍԱԹ ՕՐԻԱՆԹԱԼ ԹԻՒ 5 ԵՒ 6

Պարոն Ռէժիս գաղղիացի երեւելի դերձակը պատիւ ունի հասարակութեան ծանուցանելու, որ այս օրերս Փարիզի Զոխաներ ու նորելուկ Բանդալանցոներ եւ Ժիլէցոներ ընդունած է։

Մինչեւ հիմա իրեն Բալմոներու համար գործածած Ռոկլան ըսուած ձեւը այս ձմեռ պիտի փոխէ, ու տեղը Փարիզի մէջ դեռ նոր մտած եղած վայելուչ եւ զարդարուն Բալիս Լինթերիալ ըսուած ձեւը պիտի գործածէ։

Փարիզի խիստ երեւելի դերձակներուն մէկուն քովին նոր եղած վարպետ ձեւիչ մը յատկապէս բերել տուած եւ իր քովը առած ըլլալով, կարող պիտի ըլլայ որ եւ իրէ նորաձեւ (մոտա) հագուստներ ուզողները ամէն կողմանէ կատարելապէս գոհ ընելու։

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՓՈԽԱՆԱԿՈՒԹԵԱՆ (ԳԱՄՊԻՕ) ԳԻՆԵՐԸ

ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ ԱՌԱՆՑ ՍԷՕՆԹՕՑԻ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

		Ղրուշ	
Լանդրա 31 օր պայմանագրամ		131	132
„ 3 ամիս	„		
Փարիզ	„ „		
Մարսէլիա	„ „	208	
Ամստրդամ	„ „		....
Գենուա	„ „		
Մորլէնտ	„ „		
Լիսբոն	„ „		
Հենովա Լիոն	„ „		
Օրեսա	„ „		.....

ԴՐԱՄՈՑ ԱՐԺՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԹՂԹԱԴՐԱՄՈՎ

31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Օսմանեան լիրա Մէճիտիէ	121	10
Ընդլիսական լիրա	132	20
Գաղղիոյ 20 ֆրանգոց ոսկի	105	
Ռուսական բուլիմիանաւ	108	
Աւստրիոյ դուքատ	62	
„ Մաճար	61	20
Մէճիտիէ 20նոց ոսկի	27	20
„ „ արծաթ	24	
Հինգ ֆրանգոց արծաթ	26	10
Գրապովանոց	21	
Բելգիական	30	
Բրնձինա	28	
Սոֆիրին	188	
Մահմուտիէ ոսկի	112	
Հինգնոց հանոց, հալարին	135	

Կ. ՊՕԼԻՍ 31 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԳՆՈՒ ԹՈՒՐԵՐԻՆ

(ԳԱՆԹԱՐԻՑԷ)

Խոտիլ	Ղրուշ	
Ուրբաթ Բրաքսէ Ա. տոկ 100 հօք	1000	
„ „ Բ. „ „	900	
„ „ Գ. „ „	850	
Հատոր		
Ընդլ. Գլ. 6—10 լիտր		
Լանդրա կենդանի	400	410
Լիվերբուլ 10 „ „	390	
Գանգիա „	330	340
Ընդլ. Հոլ. էլ. Ա. տոկ. „	340	
„ „ „ Բ. „ „	330	
„ „ „ Գ. „ „	305	310
	Ղրուշ	Դրամ
Պղնձ (Պիրինջ) հօք	9,	
Գարտոն (Թարտան) վայ „	24.	25
Մէնիսկ (Գարտենգիլ) „	9.	10
Նիւրնիւրնիւ։		
Լիսլ (Զիվիլ)		
Պլինկալ հօք. ղրշ	125	130
Մարտաս „ „	60	70
Որդան կրտիր (Գարտաշ)		50
հասարակ Աբտինդ. „ „	43.	45
Ա. տոկ. „ „ շարտալ „		100
Սպիտակարեւ (Լասպիտիս)		
Հինգ Ա. տոկ ղրպանոսկ „	380	400
Թարիւոս Ս.Վ.Ա. „ „ „	100.	
Նիւրնիւրնիւ։		
Գրամբիշ (Մասպատամ կենդ „	350	400
Սանիս Մարիս ալիկ „ „	120	130
Մեսպալայինիւ։		
Էնաք (Գրալայ) կենդ. ղրշ	990	1000
Էնասարտ Ընդլ. հօք. „	8	9
Գաղտար (Զիլիկ) կենդ. „	200	205
Նրիսմ Ընդլ.		
Նրիսայիս (Լամա) բուլբայիս,		
տասակոսի. կենդ. ղրշ	80.	90
Յպոյիս (Տիմիր) քիսիսոյս „	60	85
Տիպտալ ամիս 1--12 „	110	115
Բրեսիս Հոլ. Թուրիս. „	175	180
Կապար (Գուրշուն) Ընդլ. „	200	220
Թիրիկ (Թինեկ) ղայիանոս. „	390	400

ՆԵՐՔԻՆ ԲԵՐՔ

		Ղրշ	Դրամ
Ալիւր	հօքան		280
Թիֆթիկ Ընկիրիս „		32.	
Բուրդ (Ատաֆ) Բուրնիւ „		8	8
„ Ընտրօլս „		7	7
„ Լուսնան „		13.	14
Մերլուսա „		26.	
Հնդիկ Ընկիրիս „		7.	8
Գիտոր (Մաղը) սեր „		10.	11
„ Հերմակ „		5,	6
Սալիպ Արեւելիս „		13.	14
Մահմուդիէ Ընտ. ըստ պեսիէն		200.	300
Արիրիս ճերմակ պերքս հօքան		25.	30
Բամպակ Իզմիրի „		8.	10
Խեժ Էրմբիոյ (Օսմանիէ) „			13
Տօսաք (Շինկիր) Աղտաղ հատ			
ընտիր պեսակ կենդ		45.	50
„ Ընտրօլս „		30.	35
Վարդի իւղ (Կիւլ եսաղ) Գրամ			
ղանաքի	մաքսաւոր	16.	17

ՄԵՏԱՂՔ

		Ղրշ	Դրամ
Սիւրմ Ա. տոկ	ամիս ղրշ	500	550
„ Բ. „	„ „	450	500
Մէշրուտ կարճ	„ „	470	475
„ „	„ „	400	450
Հասար երկայն ընտիր	„ „	520	525
„ „ դիլակ	„ „	510	515
Տիմիրտաշ	„ „	800	900
Պարսկասարանի դիլակ հօքան	„	260	290

Լիբիա Տրգնարայ 100 հօքան 80. 90
Կաղին (Գիտոբէ) Տրգնիլար կենդ 135. 140
Զէր Այվալեք հօքան 7, 7.20
Էշար (Սապոն) Բանդիա „ 5, 5.20
Էղ ֆօլ 7 .20

ԱՐՄՏՈՒՔ

		Ղրշ	Դրամ
Յորեն Ընտրօլս-ի կարգ երես		44	46
„ Բուրսայի „	„	40.	42
„ Իսմայիլի „	„		
„ Կալոյի „	„		
„ Թարսոնի	„	55.	58
Իպրայիլ կիսոր	„	26	38
„ Բուրսայի կիսոր	„	36	38
Եգիպտացորեն Կալոյի	„	21	
„ Ընտրօլս-ի „			
Գարի Բուրսայի	„	19	20
Աւար Թարեքերաղ		4 ,	
„ Բ. տեսակ	„	3 ,	
Բրինձ Ռուսիա	„	4 ,	

Վաճառանոցս մէջ կայ ընդարձակ 00,000 երես յորեն ի՝ 50,000 երես՝ գարի։

Ես լսածիս շաբաթը անգամ մը կ'ելլէ չորեքշաբթի օրերը։ Թէ որ ուզէ կրնայ ստորագրվիլ, Կ. Պոլիս՝ Զինելի խանը լսագրոյս դրասենեակը։ Իսկ դուրսերը հոդաբարձներն են՝

Իզմիր՝ Սարգիս աղա Աղաբեկեան։
Էնիւսանդրիա՝ Պ. Աղաբոս աղա Տ. Գասպարեան
Ընդրեանոպոլիս՝ Յովհաննէս աղա Պահճեպանեան։
Պրուսա՝ Յակոբ աղա Մանասեան
Կեսարիա՝ Մահտեսի Կարապետ աղա Ցուէնկեան։
Տրապիզոն՝ Յակոբ աղա Գարակէօզեան։
Կարին՝ Յակոբ աղա Խոսրովեան։
Դաշ Յակոբ աղա Պրտրզլեան։
Պոլիս՝ Յակոբ աղա Մանի։
Նիկոմիդիա՝ Պ. Ա. Մուրատեան։
Թրեբոլ՝ Մահտեսի Հնձան աղա։

Ուրիշ քաղաքներէ ստորագրվիլ ուզողները՝ աս տեղերէն մեկուն հետ կրնան թղթակցիլ։

ԽՄԲԱԳԻՐ-ՏՆՕՐԷՆ
Կ. Ս. ԻՒԹԻՒՃԵԱՆ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄԱՄՈՒՍ ԼՐԱԳՐՈՅ
Կ. ՊՕԼԻՍ. ՁԻՆԵԼԻ ԽԱՆ